

Saribakke

Fra finnerydning, husmannsplass, planteskole, demonstrasjonsfelt og klengeanstalt til byggefelt

Av Karl Ole Engen

Østreng skog (gnr. 51, bnr. 10)
Husmannstiden var forbi på Saribakke i 1902, og ble etter denne tiden kalt Østreng skog. Skogen kom fra Østreng vestre, gnr. 51, bnr. 2. Eiendommen ligger ved og på Monaraet syd for veien Oslo–Ørje, ca. 1–2 km fra Mysen stasjon og inntil eiendommene Skofterudenga og Vandogg. Området besto av ca. 343 da. skog og ca. 100 da. innmark. Innmarka var omgitt av

skog på tre kanter og kaltes for Økern. Det var ikke vanlig at en husmannsplass disponerte så store arealer.

Smaalenene Amts Skogselskap viste sin interesse i eiendommen. Allerede i 1903 kjøpte styret i selskapet eiendommen til planteskole. Kjøpesummen for eiendommen var kroner 20 000 (skj. tgl. 16.10.1903). I 1910 ble det oppført klengeanstalt og

Husmannsplassen Saribakke på Folkenborg museum.

kontorbygning. I 1935 ble arealet utvidet og lagt til med fem mål jord. Denne utbygging ble utført av foren ingen «Skogens venner», men ble senere overtatt av Smaalenene Amts Skogselskap. Klengeanstalten er et større anlegg for å frigjøre frøet fra sin naturlige plass i konglen. Konglene legges på hyller av ståltrådnett, eller i roterende tromler i særegne klinge-rom, som med enkle varmeovner varmes opp til ca. 45 graders varme. Ved varmpåvirkning åpner konglen seg og slipper frøet. I mindre skala kan klekking foregå i solkasser med stål-trådnett.

Skogtakst

I 1942 ble det holdt 20 prosent linjetaksering. Ved denne taksten ble hele 84,3 % av totalarealet ført i bonitet I, og dårligere enn bonitet 2 finnes ikke. En vesentlig del av skogen var kultur-skog og besto av yngre og middel-aldrende skog. Bartrekubikkmassen var 108 m³ pr. ha. Den hadde en nytt-bar tilvekstmasse på 254 m³, tilvekst-prosent på 6,99 og en god tilnærmet normal hugstklassefordeling. Etter en del års erfaringer ble planteskoledelen nedlagt da Glende ved Halden viste seg bedre skikket (1917). Mesteparten av innmarken, som var 97,2, dekar ble tilplantet med granplanter. Det var pr. 31.12.1965 satt ut ca. 282 000 planter, vesentlig gran. Arealet var nå ifølge taksten satt til 443,2 dekar. Det er holdt takster både i 1951 og 1961. Disse takstene er utført av Det norske skogselskap. Det norske skogforsøksvesen anla en del forsøksfelter i skogen for å studere produksjonen. Feltene var anlagt i skog som var plan-

tet på tidligere dyrket mark. De ble behandlet med regulære tynninger hvert tredje år siden 1927.

Feltene var blant de forsøksfelter i Øst-Norge som viste den største produksjon pr. arealenhet. Kubikkmassen hadde økt ifølge taksten i 1942 fra 4188 m³ til 7.240 m³ i 1961. Det var utarbeidet driftsplan for perioden 1961–1971. Ellers var det ikke store avvik bortsett fra hugstklassefordelingen V, a og b. Det tyder på at det var drift av hugstmoden skog i klassene V, a og b. siden taksten i 1942.

Minnesteinen

Styret i Smaalenenes Skogselskap var P.N. Anker, Kai Møller, L. Gjulem, H. Krogstad og E.L. Frøland (stortingsmann Birger Braadland, f. 1879, d. 1966, var styreformann fra 1925–1950). Funksjonærer var K. Folkestad, S. Gjørwad og M. Lindegaard.

Østreng skog har gjennom alle år vært et utmerket demonstrasjonsfelt, og vist en meget fordelaktig kapitalanbringelse for selskapets økonomi. Styret la også til grunn at eiendomsmens skog har tilstrekkelig areal til demonstrasjoner for kurser og fagmøter, idet skogen har lerk, rene gran og furubestander som blandede bestand (gran og furu).

Det var kurser og faglige møter for skoginteresserte i landet, men også utlendinger var interessert i bestandspleien av Østreng skog, og deltok i møtene. Det antas at Smaalenene Amts Skogselskap ville ære styret og funksjonærenes arbeid for god økonomi, og riktige faglige avgjørelser, ved å reise en minnestein i Østreng skog. Det er ikke funnet noe annen

Fra oppholdsrommet på Saribakke.

grunn til at minnesteinen med styrets og funksjonærenes navn i en ramme på steinen, ble reist.

Steinen

er 13. mai 2011 flyttet til Folkenborg museum og er plassert på husmannsplassen. Østfold skogselskap bevilget kroner titusen til flytting og Eidsberg kommune har i skriv av 11.10.2007 gitt tillatelse til å flytte minnesteinen til museet. Entreprenør Per Kirkeng og Ole Anders Aasgård fikk minnesteinen på plass.

Den gamle stua på Saribakke ble overtatt som bolig av Lars Jørgen Larsen, f. 18.11.1885, d. 10.07.1961, og hans kone Anna Lovida, f. 04.04.1893, d. 26.12.1974. Hun kom fra Holstalje (jfr. folketelling 1900 og 1910). Lars

Jørgen er født på Bergsplassen, døpt 02.02.1896 i Eidsberg kirke. Foreldre var husmann Emil Larsen, f. 13.01.1870 og Annette, f. 24.03.1863, viet 13.12.1891. Det ser ut for at Lars Jørgen vokste opp i lengre tid på Saribakke (se folketellingen 1900 og 1910).

I Lars sin tid som skogvokter var plantefeltene vokst opp til juletrestørrelse. Det gikk nok ut en del juletrær, men Larsen kom på plass og fikk stanset, trodde han, juletrehugsten Dette gjentok seg i flere år, men både Larsen og tilveksten på juletraa fikk satt en stopper for denne sporten som mange kalte det. Larsen var skogvokter til han døde i 1961. Etter hans død flyttet Anna til Mysen, men brukte Saribakkehuset i sommertiden til det ble flyttet til Folkenborg museum.

Barnebarnet Turid Grønnevik, forteller at hun som jentunge var mye på besøk hos bestemora på Saribakke. Hun forteller at hun husker godt store hus som sto tomme, og som ungene lekte i noen ganger. Bolighuset lå like ved den gamle kongeveien, og på andre siden av veien var uthusmed dø. Hun forteller at når det var mørkt måtte bestemora følge henne dit. Hun mener å huske at minnesteinen stod øst for dette uthuset.

Eidsberg kommune

kjøpte hele eiendommen, ca. 443 dekar, for kroner 2 500 000. Eiendommen ble tinglyst 28.12.1971.

Kommunen laget reguleringsplan, der arealet egnet seg til boligbygging. Vei, vann og kloakk ble bygget. Arealet kom i stand og ble lagt ut for salg til utbygging. Areal med grusforekomster og skog i vanskelig skogsterreng er holdt utenom planen, og er uforandret i området. På arealet til boligtomter er det bygget 147 fine hus, romslige tomter og flotte hager.

Våren 1979 ble stua på Saribakke tatt ned for å flyttes til Folkenborg museum. Arbeidet begynte 25.04.1979, og ble utført av Reidar Skårer og Ola Gundersen. Det ble en del dugnad før huset ble ferdig. Husmannsplassen med stua fra Saribakke på plass, ble åpnet på bygdestevne 12.08.1991 av formann i Norges bonde- og småbrukslag, Per Olaf Lundteigen, som klippet snora. Ifølge Indre Smaalen-enes Avis var det møtt frem et stort publikum for å overvære seremonien.

Minnesteinen som nå står på husmannsplassen på Folkenborg museum.

Husmannsplassen Saribakkes historie

Saribakke var en husmannsplass til Østre Østreng, gnr. 51, bnr. 1. Navnet er også skrevet/nevnt «Saribache», eller en gammel plass. Navnet er noe usikkert i betydning, men historikere mener at dette kan være en finnerydning (jfr. Sariberget i Trøgstad). Plassen er tatt med i en fortegnelse over husmannsplasser i Eidsberg i 1749. Plassen kan være ryddet omkring år 1700, omtales første gang i matrikkelen av 1723 og kalles da for gammel plass «Saribache» Den første kjente beboer (fra 1717) er Søren

Fra kjøkkenet på Saribakke.

Olsen (f. ca. 1675, d. 1732), som i 1723 sådde 1 kvrt. korn her. Broren Peder var på Skarpsno og søstra Ingeborg var gift til Ultvetskaugen. Søren's første kone var Gjertrud Ellefsdatter (f. ca. 1682, d. 1728) fra Ringneset under Narvestad. Da hun døde hadde plassen 3 kuer, 4 sauer, 1 vær og 1 gris. Nettoformuen var vel 13 rd. (skifte 10.03.1729). Enka etter Søren, Mari Hansdtr., giftet seg igjen med Ole Matisen, som brukte plassen ihvertfall til Mari døde i 1739. Senere er forholda noe uklare inntil Hans Jakobsen døde her i 1790, og ble etter-fulgt av Johannes Jakobsen til omkring 1795, da kona hans døde.

Folketellingen 1801

viser at Christian Andersen (40 år) og Helene Hansdtr. (48 år) bodde på plassen med en datter Kristine 9 år.

Kommunikanter

Utenom de som er nevnt over, fore-ligger et register over kommunikanter. Det vil si menn og koner som gikk til alters og mottok nattverd. I tiden fra 1801 til 1820 viser registeret i 1801 Ole Hansen med kone, 1804 Ole Olsen med kone, 1807 Elias Pedersen med kone, 1815 Marthe Michelsdr., 1815 enken Ingebor Johannesdtr., 1817 Ole Eskilsen med kone, 1817 Christen Tollevsen, 1819 Tollev Amundsen med kone, 1820 Christian Olsen med kone og i 1821 Jens Olsen med kone Anne Børresdtr. I alt 18 personer som deltok

bodde på Saribakke. Det forteller om ofte flyttinger av husmenn inn og ut på husmannsplassene.

Ved folketellingen i 1865

var Erik Kristensen (56 år), hans kone Anne Olsdtr. (53 år) og sønnen Julius Pedersen (16 år) husmannsfolk her. Han hadde da 2 kuer og 4 sauer, og han sådde 3/16 t. rug, 1/8 t. hvete, ½ t. bygg, 3 t. havre og 4 t. poteter.

Ved folketellingen i 1875

bodde husmann Johan Andersen, f. i 1836, kona Anne Kristiansdtr., f. 1834, barn Maren Thorine f. 1864, Hans Kristian f. 1875, Marie Pedersdtr. f. 1867 i Trøgstad (pleiebarn Trøgstad fattigvesen), Marie Kristiansdtr. f. 1844 (tjenestepike) og hennes datter Julie Kristiansdtr. f. 1867 på Saribakke. Johan hadde ifølge folketellingen

1 hest, 2 kuer, 1 kalv og en sau. Han sådde ¼ t. rug, ½ t. hvete, ½ t. bygg, 2½ t. havre og 3 t. poteter. Den siste husmann på Saribakke var Johan Olsen fra Trøgstad omkring 1890, men han sluttet som husmann og flyttet til Mysen.

Syver Eriksen var husmann her et par ganger. Han kom fra Skaltorphytta, giftet seg med Helene Larsen Trolle-rud, og av barna kom Johannes til Holene under Brødremoen og Ole til Hogarden under Hjelmark, der slekta hadde vært tidligere

Folketellingen 1900

Beboere: Emil Larsen, f. 1869 (arbeider på jernbanen), kone Anette Thøgersdtr., f. 1863, barn Anna f. 1891, Laura f. 1893, Lars f. 1895, Marie f. 1897 og Emilie f. 14.09.1899.

Her finner vi kona Anna Ovidia på plassen Holstaje (Taje). På denne plassen bodde den gang: Martinus Persen f. 1869, kone Klara Ottersdtr. f. 1861, barn: Hans f. 1890, Anna Ovidia f. 1903, Palma f. 1894 og Matilde f. 1898. Anna Ovidia Pedersen/Martinusdtr. bor ikke her ved folketellingen i 1910.

I folketellingen 1910 var Emil Larsen, f. 1870, kone Annette Thøgers-dtr., f. 1863, barn: Lars E. Larsen f. 1895, Marie f. 1897, Emilie f. 1899, Arthur f. 1901 og Olaf f. 1906, samt hans kone Anna Lovidia f. 04.04.1893, d. 26.12.1974 her. Hun flyttet til Mysen, men brukte Saribakkehuset i sommertiden.

Kilder:

- Bygdebok I Eidsberg av Knut Frøyset.
- Årsmelding fra Skogselskapet avgitt 1946.
- Øivind Larsen.

*«Annen manns
kjerring
har lite lyte»*